

Utviklingsprogrammet for byregioner

Arendalsregionen

Rapport februar 2017

Innhold

1.	INNLEDNING	3
2.	HISTORIKK OG GRUNNLAG FOR ENDRINGER	3
3.	MÅLOPPNÅELSE VED UTGANGEN AV 2016	3
3.1	INNSATSOMRÅDE 1: UTVIKLE ET FELLES APPARAT FOR NÆRINGSUTVIKLING	4
3.2	INNSATSOMRÅDER 2: ØKT VERDISKAPNING I BESØKSNÆRINGEN	4
3.3	INNSATSOMRÅDE 3: TILRETTELEGGING FOR NÆRINGSNETTVERK OG KLYNGER	5
3.4	INNSATSOMRÅDE 4: SYNERGIER AV NY INFRASTRUKTUR	5
3.5	INNSATSOMRÅDE 5: NÆRINGSAREALBANK	6
3.6	DET OVERBYGGENDE MÅLET – ØKT SAMHANDLING, SAMARBEID TILLIT OG REGIONAL INTEGRERING	6
4.	PRIORITERTE SATSNINGSOMRÅDER I DET VIDERE ARBEIDET	6
4.1	NÆRINGSAREAL	7
4.2	BRANSJESATSNING KRAFTKREVENDE INDUSTRI (GRØNNE DATASENTER)	7
4.3	REGIONALE AREAL- OG TRANSPORTUTFORDRINGER OG INFRASTRUKTURTILTAK	7
4.4	TILLIT OG SAMHANDLING	7
5.	TILTAK, MÅLSETNINGER OG INDIKATORER FOR MÅLOPPNÅELSE	8
5.1	NÆRINGSAREAL	8
5.2	BRANSJESATSNING KRAFTKREVENDE INDUSTRI (GRØNNE DATASENTER)	8
5.3	REGIONALE AREAL- OG TRANSPORTUTFORDRINGER OG INFRASTRUKTURTILTAK	9
5.4	TILLIT OG SAMHANDLING	10
6.	LANGSIKTIG EFFEKTER	10
6.1	NÆRINGSAREAL	10
6.2	KRAFTKREVENDE INDUSTRI	10
6.3	REGIONALE AREAL- OG TRANSPORTUTFORDRINGER	10
6.4	SAMHANDLING OG TILLIT	11
7.	ORGANISERING OG INVOLVERTE PARTER	11
8.	RESSURSBRUK	11
8.1	ØKONOMI	11
8.2	PERSONALRESSURSER	11

1. Innledning

Det vises til brev mottatt 19.10.2016 angående konkretisering av mål og ønskede resultater ved prosjektslutt. KMD ber i brevet byregionene om å beskrive følgende:

1. Konkretiserte mål for prosjektet.
2. Tiltak og forventede resultater ved prosjektslutt og hvordan disse skal måles/dokumenteres.
3. Antatte effekter for regionens vekst og vekstevne (for eksempel befolkning, sysselsetting/arbeidsplasser, verdiskaping) på noe lengre sikt (fram mot 2023).

KMD ber også om at punktene 1– 3 legges til grunn i sluttrapporteringen i 2018 fra den enkelte byregion.

2. Historikk og grunnlag for endringer

I mars 2013 vedtok styret i Østre Agder at næringsmedarbeiderne i Østre Agder kommunene (med unntak av Froland) skulle samarbeide om å utarbeide en strategisk næringsplan for Østre Agder. I 2015 vedtok kommunestyrene i syv av kommunene i Østre Agder en felles strategiske næringsplan, og opprettet samtidig et regionalt næringsnettverk bestående av næringsmedarbeider fra de syv kommunene.

Det ble videre søkt om midler til deltagelse i fase to av utviklingsprogrammet for byregioner med utgangspunkt i strategisk næringsplan og med næringsmedarbeiderne som prosjektgruppe.

Aktiviteter skissert i Østre Agders søknad til byregionprogrammet er hentet direkte fra strategisk næringsplan for Østre Agder. Selv om det ble sent en søknad til byregionprogrammet basert på strategisk næringsplan var det ikke utarbeidet en omforent handlingsplan for arbeidet med planen som kunne ligge til grunn for søknaden til byregionprogrammet.

I januar 2016 ble det ansatt en prosjektleder for byregionprogrammet og samtidige ble det utarbeidet en enkel handlingsplan for strategisk næringsplan og arbeidet med byregionprogrammet med forankring i næringsnettverkets prioriterte og pågående innsatsområder. Denne handlingsplanen lå til grunn for aktivitetene i 2016.

Etter å ha jobbet sammen i en periode ble det for næringsnettverket i Østre Agder tydelig at vi igjen burde spisse våre prioriteringer for å maksimere effekten av det regionale arbeidet. Fra høsten 2016 har næringsnettverket for Østre Agder i samarbeid med prosjektleder for byregionprogrammet utarbeidet en revidert retning for arbeidet med næringsutvikling på et regionalt nivå. Denne prioriteringen ble vedtatt av styret for Østre Agder 11.november 2016, sak 76/16.

Endringen beror blant annet på en viktig erkjennelse om at vi i vår region har et sterkt næringsarbeid i hver kommune med resultatmål på kommunenivå. Med et differensiert utfordringsbilde og ulike tradisjoner og kultur for næringsarbeid i de åtte kommunene i vår region har vi sett at det med nåværende organisasjonsmodell er svært utfordrende å jobbe tett sammen om det *direkte* næringsarbeidet og kontakten med lokalt næringsliv.

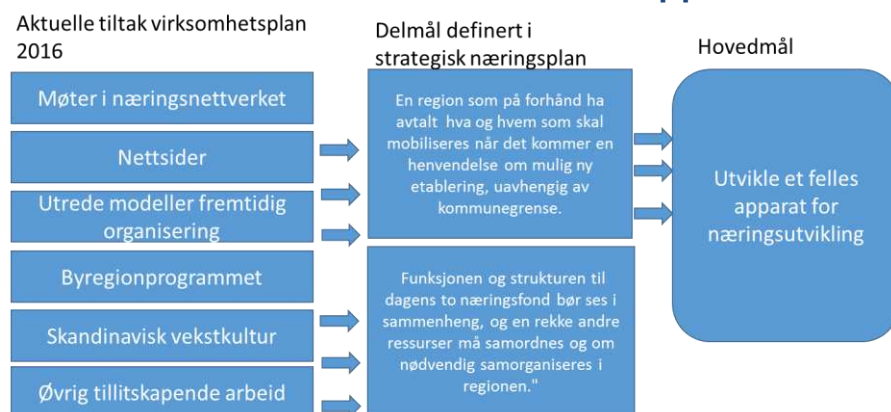
3. Måloppnåelse ved utgangen av 2016

Fra de ni tiltaksområdene som er skissert i søknaden til byregionsprogrammet ble det ved prosjektoppstart i januar 2016 valgt ut følgende fem innsatsområder.

- Innsatsområde 1: Styrke et felles apparat for næringsutvikling
- Innsatsområde 2: Økt verdiskapning i besøksnæringen
- Innsatsområde 3: Tilrettelegging for næringsnettverk og klynger
- Innsatsområde 4: Skape synergier av ny infrastruktur
- Innsatsområde 5: Utvikle næringsarealbank

For å vurdere den faktiske måloppnåelsen innenfor de fem prioriterte innsatsområdene fra virksomhetsplanen har vi nedenfor skissert opp en enkel forandringsteori som viser hvilke tiltak vi jobbet med for å nå målene som er satt i planen. Lengst til høyre står hovedmålet som det er formulert i strategisk næringsplan, i midten er delmålene som de er formulert i planen. Lengst til venstre i figurene finner vi innsatsene/ tiltaken vi har listet opp i virksomhetsplanen, og som skal bidra til å nå målene.

3.1 Innsatsområde 1: Utvikle et felles apparat for næringsutvikling

Vi har satt i gang alle de aktuelle tiltaken som er listet opp lengst til venstre i figuren over.

Hovedutfordringen på dette punktet er at det er stor variasjon mellom næringsmedarbeiderne knyttet til hvorvidt man ønsker at vi rent faktisk skal jobbe videre etter delmålene og hovedmålene som de er skissert i planen. Næringsfondene har nettverket konkludert med at ikke bør slås sammen, og flere av kommunene har gitt signaler om at de ønsker langt sterkere kontroll over egne ressurser enn det delmålene over tilsier.

Samtlige medarbeidere anser det som et viktig mål å jobbe for å bedre samarbeidet og opprettholde trykket på tettere samordning av ressurser. På sikt kan dette bidra til å bygge fundamentet og utvikle et felles apparat for næringsutvikling dersom det blir et økende ønske om dette.

3.2 Innsatsområder 2: Økt verdiskapning i besøksnæringen

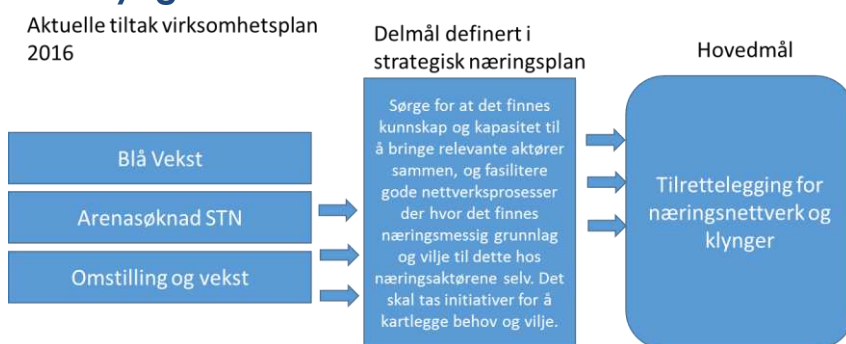

I Østre Agders søknad til byregionprogrammet er dette et sentralt tema. Det har også vært jobbet med å få til et regionalt prosjekt her. Vi har blant annet arrangert en samling for besøksnæringen, og hatt flere diskusjonsrunder med ulike representanter fra kommunene.

Etter flere runder med kommunene og med regionale aktører innenfor besøksnæringen er det konkludert med at det ikke er noe ønske om at vi gjør noe strategisk eller «helhetlig» på dette området med utgangspunkt i Østre Agder. Mye av motivasjonen for å ha en stor fellessatsning på dette området innenfor Østre Agder var begrunnet i at USUS AS (Tidligere Visit Sørlandet) ønsket at det ble opprettet et regionalt nettverk innenfor Østre Agder. Det har de imidlertid gått bort fra, og selv styrket en regionalisering av sitt nettverk.

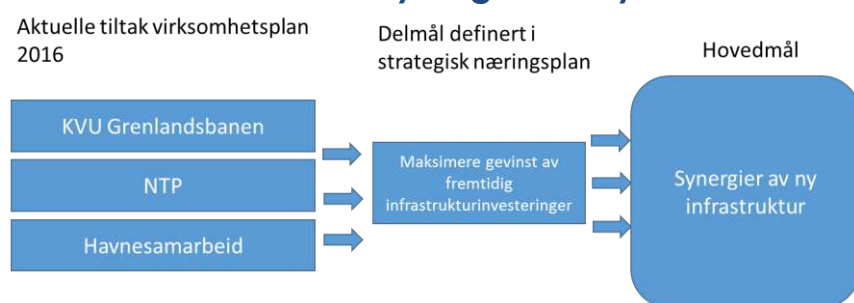
Prosessen har imidlertid ledet til at vi har kommet i gang med å dele erfaringer og få fellesskapstanke rundt gjestehavner og cruisevirksomheten. Det er også iverksatt et regionalt arbeid i forbindelse med utviklingen av Raet nasjonalpark.

3.3 Innsatsområde 3: Tilrettelegging for næringsnettverk og klynger

Blå vekst er et prosjekt som går rett i kjernen av delmålet som det er definert i strategisk næringsplan. De to øvrige tiltakene som er definert i virksomhetsplanen for 2017 har imidlertid sekretariatet hos Sørlandsporten Næringshage jobbet godt med å styrke STN-nettverket selv om nettverket ikke fikk Arena-status i 2016. Omstilling og vekst har i hovedsak blitt kjørt frem i østregionen, med bedriftene har vist liten vilje til å være med på dette prosjektet. Gjennom arbeidet med besøksnæringen har vi også støttet USUS-nettverket. Fra juni 2016 har vi også satt i gang et arbeid med se på mulige bidrag knyttet til treindustrien der vi i første omgang søker å kartlegge potensialet.

3.4 Innsatsområde 4: Synergier av ny infrastruktur

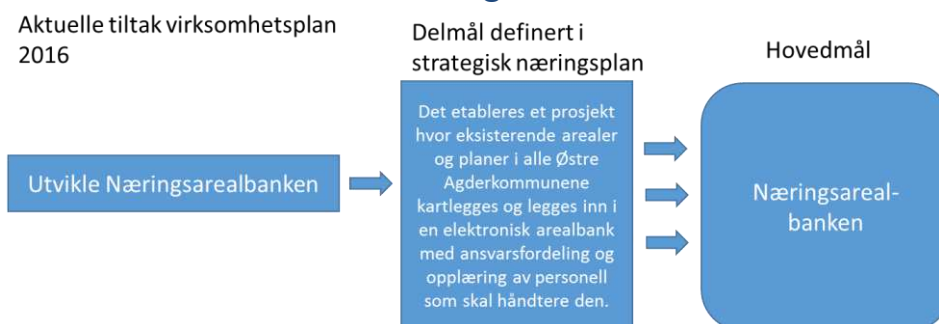
Innenfor dette punktet har næringsnettverket fulgt aktuelle prosesser på KVU Grenlandsbanen og Nasjonal transportplan med relevante innspill. I forbindelse med kvalitetssikringen av KVU-en fikk regionen blant annet innhentet en ekstern rapport som synliggjorde effektene av ny stasjon på Brokelandsheia. Dette ble spilt inn, og

godt tatt imot hos Jernbaneverket (bane NOR) og hos konsulentene som jobber med kvalitetssikringen.

Det er en tett dialog med ATP-prosjektet i Arendalsregionen og i januar 2017 ble det i regi av Østre Agder og fylkeskommunen arrangert en felles samling mellom næring og plan i alle kommunene i region. Dette er generelt et tema der vi har, og fortsatt skal, jobbe tett og konstruktivt sammen med fylkeskommunen.

På et regionalt nivå har det også i 2016 blitt arrangert noen workshops og erfaringsmøter innenfor temaet havn og vi har fått løftet bevisstheten om Arendal havns regionale betydning i hele regionen.

3.5 Innsatsområde 5: Næringsarealbank

Å utvikle næringsarealbanken har vært det enkelttiltaket vi som region samlet har hatt størst fokus på i 2017 brukt mest tid på å få til. I november lanserte vi vår felles næringsarealbank. Denne skal videreutvikles og oppdateres, men den har foreløpig blitt godt tatt imot blant et bredt spekter av aktører i regionen.

3.6 Det overbyggende målet – økt samhandling, samarbeid tillit og regional integrering

I tillegg til de konkrete målene skissert over ligger det som en grunnleggende oppgave i strategisk næringsplan å styrke den regionale samhandlingen, og å bygge en regional vekstkultur der vi alle drar i samme retning. Det har vært jobbet noe med dette i form av en rekke mindre tiltak for å få til økt regional forståelse og den regionale identiteten.

Gjennom arbeidet med Skandinavisk vekstkultur, eller «tillit som drivkraft i regional utvikling» har Østre Agder fått opp kunnskap om tillit i regionen gjennom en stor spørreundersøkelse og fokusgruppeintervjuer. I 2017 vil det være et mål å omgjøre dette til konkrete tiltak.

For å jobbe med videre utvikling av tanken om at vi sitter i «samme båt» har vi fått gjennomført en oppdatert analyse av utviklingen i hele regionen. Denne har blitt en aktiv referanseramme for hvordan vi jobber videre som region.

4. Prioriterte satsningsområder i det videre arbeidet

Som vi ser over har det vært god aktivitet i byregionprogrammet i 2016. Som påpekt er det med utgangspunkt i en bedre forståelse av vår kontekst likevel behov for å spise arbeidet mer, og fokusere på de innsatsområdene der man på et regionalt nivå i størst mulig grad kan utgjøre en forskjell.

Regionen vil i det videre arbeidet med byregionprogrammet ha fokus på fire satsningsområder. Disse presenteres kort her før vi i neste kapittel går nærmere inn på konkrete tiltak, målsetninger og indikatorer for måloppnåelse.

4.1 Næringsareal

Innenfor satsningsområdet næringsareal vil det være et særlig fokus på videre implementering, videreutvikling og markedsføring av næringsarealbanken. Gjennom en aktiv bruk av dette verktøyet skal vi profesjonalisere fremstillingen av næringsarealene i regionen.

I tillegg iverksettes en bred prosess med nærings- og planmedarbeidere der vi har som mål å se regionens næringsareal i en større sammenheng, og å vurdere en videre felles arealstrategi.

4.2 Bransjesatsning kraftkrevende industri (grønne datasenter)

I 2020 vil Norge ha et fornybart kraftoverskudd på 13–14 TWh. Over halvparten av dette overskuddet vil være på Sørlandet (7–8 TWh). Agder har gjennom en kombinasjon av sin beliggenhet, infrastruktur og vannkraftproduksjon en unik global posisjon med tanke på å kunne levere grønn og billig kraft til kraftkrevende industri. Denne unike posisjonen gir Østre Agder sammen med resten av Agder handlingsrom som kan utnyttes til ny grønn vekst i landsdelen.

En bransje som er særlig aktuell å satse på i denne sammenhengen er datasenter. Aust- og Vest Agder fylkeskommune har iverksatt et prosjekt på dette området og invitert med alle regionrådene på Agder. I tillegg har styret i Østre Agder ønsket at regionen skal ha et særlig fokus på denne bransjen. Fra august 2016 har det derfor vært igangsatt et prosjekt på regionsnivå vi tar med i byregionprogrammet. I prosjektets første fase la vi lagt vekt på å få opp kunnskapen om det reelle potensialet for denne bransjen i vår region. Konklusjonen fra dette arbeidet var oppmuntrende og på styremøte i Østre Agder desember 2016 ble det trukket frem tre handlingspunkter regionen vil ha særlig fokus på i det videre arbeidet:

- Definere opp aktuelle areal og få de presentert mest mulig profesjonelt og med færrest mulig fremtidige usikkerheter
- Bygge bransjekompetanse og spre/ tilgjengeliggjøre informasjon
- Jobbe direkte mot kommuner og private aktører med store muligheter

4.3 Regionale areal- og transportutfordringer og infrastrukturtiltak

Under dette satsningsområdet vil vi legge vekt på å jobbe for å realisere en sammenkobling av Vestfoldbanen og Sørlandsbanen, med stoppested på Brokelandsheia i Gjerstad. I tillegg vil det bli iverksatt en innsats for å maksimere gevinsten av ny e-18 Arendal – Tvedestrand.

4.4 Tillit og samhandling

Det siste temaet vi vil legge vekt på i det videre arbeidet med byregionprogrammet er tillit og samhandling. Dette satsningsområdet har to hovedtiltak.

1. Forskningsprosjektet *«tillit som drivkraft i regional utvikling»* i samarbeid med 10 andre regioner og Telemarksforskning. Etter en kunnskapsoppbygningsfase går over til å se på hvordan vi kan bruke tillit som et konkret verktøy for utvikling.
2. Videreutvikle eksisterende samarbeidsarenaer og legge til rette for opprettelsen av nye. Vi legger her vekt på å sikre at vi i regionen har arenaer som er i stand

til å fokusere og drive frem en positiv samfunns- og næringsutvikling i hele regionen. Det har allerede, og fortsetter, å lede til andre samarbeidsprosjekter i regionen.

5. Tiltak, målsetninger og indikatorer for måloppnåelse

Innfør de fire satsningsområdene skissert over skal det gjennomføres konkrete tiltak. Dette skisseres nedenfor.

5.1 Næringsareal

Tiltak	Målsetning, utgang av prosjektperioden	Indikator	Hvordan måle
Markedsføre	Næringsarealbanken er kjent blant: –lokalt næringsliv med bredt nasjonalt og internasjonalt nettverk. –Næringsjefer og næringsmedarbeidere i alle kommuner og fylket – Alle i kommunene og fylket som har kontakt med næringslivet –Alle i kommunene og fylket som jobber med plan og utvikling – Lokalpolitikere, inkludert fylkespolitikere – Lokale stortingspolitikere –Eiendomsutviklere og –formidlere (meglere)	Kjennskap til næringsarealbanken	Kjennskap vurderes kvalitativt. I hvilken grad næringsnettverket vurderer at næringsarealbanken er kjent.
«Rekruttere»	Både private og offentlig aktører i alle åtte kommuner i regionen har valgt å legge inn areal i næringsarealbanken.	Flere areal inn i næringsarealbanken	Leses ut av nettsidene
Profesjonalisere	Utvikle portalen videre	Aktiv bruk og høy kvalitet på informasjonen. Selve portalen videreutvikles.	Brukerdata på nettsidene

5.2 Bransjesatsning kraftkrevende industri (grønne datasenter)

Tiltak	Målsetning, utgang av prosjektperioden	Indikator	Hvordan måle
Definere opp aktuelle areal og få de presentert mest mulig profesjonelt og med færrest mulig	Gi gode, tydelige og detaljerte svar til eventuelle etablerere om lokasjoner	Informasjonen på næringsarealbanken oppleves som relevant og oppdatert fra bransjeaktører.	Vi kan vise til konkrete eksempler der aktuelle etablerer har fått gode svar. Invest in Norway gir tilbakemelding på at

fremtidige usikkerheter			fremstillingene er av høy kvalitet.
Bidra til å rigge et regionalt (Agder) salgs- og mottaksapparat	Minimum et areal i Østre Agder skal være blant de prioriterte og markedsførte områdene til «Invest in Agder».	Opprettelse av et «invest in agder»-selskap hvor areal i Østre Agder får en betydelig posisjon.	Tilbakemelding fra invest in Agder / Aust Agder fylkeskommune.
Kartlegge og videreformidle relevant informasjon. Særlig relevant med strøm og fiber.	Informasjon om strøm og fiber er kartlagt og gjort kjent gjennom næringsarealbanken eller lignende portal.	God oversikt over fiber og strøm i vår region	Det kan vises til konkrete utredninger og arbeid på området.
Bygge bransjekompetanse og spre/tilgjengeliggjøre informasjon	Næringsssjefer og kommuneorganisasjonene i region opplever at de har tilstrekkelig kompetanse til å håndtere eventuelle konkrete henvendelser.	Opplevd kompetansenivå	Tilbakemelding fra næringsmedarbeiderne i Østre Agder.
Sikre etableringer gjennom direkte arbeid mot kommuner og private aktører med store muligheter	Systematisk arbeid mot private aktører har ledet til konkrete initiativ.	Konkrete eksempler	Det kan vises til konkrete eksempler der arbeidet på regionalt nivå har vært bidragsgivende.

5.3 Regionale areal- og transportutfordringer og infrastrukturtiltak

Tiltak	Målsetning, utgang av prosjektperioden	Indikator	Hvordan måle
Strategi for næringsareal i regionen	Innen utgangen av prosjektperioden er det igangsatt et arbeid med felles næringsarealstrategi / gjort grundig vurdering av mulighetene.	Status i prosessen	Henvisning til prosessen
Oppfølging av KVVU Grenlandsbanen	Grenlandsbanen er tatt med i NTP. Broklandsheia er vurdert som et seriøst alternativ for påkobling mellom vestfoldbanen og Sørlandsbanen.	Status NTP og oppfølging av KVVU-arbeidet	Henvisning til dokumenter og prosessen.
Sikre at vi får maksimal gevinst ut av pågående E-18 -satsning	Det er arrangert et erfaringsseminar og iverksatt konkrete tiltak for videre oppfølging	Gjennomførte aktiviteter	Henvisning til erfaringsseminar og at det er iverksatt konkrete tiltak

5.4 Tillit og samhandling

Tiltak	Målsetning, utgang av prosjektperioden	Indikator	Hvordan måle
Videreutvikle Østre Agder næringsnettverk	Et aktivt nettverk med positiv deltagelse som både koordinerer og iverksetter gode tiltak på tvers i regionen	Opplevd effekt Konkrete eksempler	Næringsnettverket oppgir konkret utvikling.
Sikre et regionalt fokus på samfunns- og næringsutvikling i Østre Agder	Ivaretagelse av regionens behov for mer overordnet og helhetlig arbeid med samfunnsutvikling med hjelp av organisatoriske grep er grundig drøftet og eventuelle tiltak er iverksatt.	Redegjørelse for prosess og tiltak	Henvisning til prosess.
Bruke tillit som verktøy for regional utvikling	Utarbeide og implementere «kokebok» for bruk av tillit sammen med team av svenske, norske og danske regioner og kommuner. Ledes av Telemarkforskning.	Ferdig utarbeidet kokebok og konkrete eksempler.	Henvisning til dokumenter og prosessen.

6. Langsiktig effekter

I tillegg til de kortsiktige resultatene har vi nedenfor skissert opp sannsynlige langsiktige effekter av det grunnlaget som legges ned gjennom byregionprogrammet. Lang sikt er i denne sammenheng frem til ca. 2023. KMD ber om at regionene særlig ser på antatte effekter for regionens vekst og vekstevne (for eksempel befolkning, sysselsetting/arbeidsplasser, verdiskaping). Effekter innenfor de fire innsatsområdene vil samlet bidra til regionenes vekstevne, og forhåpentlig bidratt til å generere flere arbeidsplasser.

6.1 Næringsareal

Arbeidet med næringsareal **bli** stadig mer profesjonalsert og regionen leverer lett tilgjengelig forretningsrelevant informasjon. Gjennom å bli kjent med regionens samlede næringsareal har regionen samlet sett også blitt kjent med mangler og utfordringer med nåværende areal, og på tvers i regionen er det iverksatt en felles næringsarealstrategi.

I fellesskap har regionen også iverksatt en aktiv markedsføring av våre mest attraktive areal.

6.2 Kraftkrevende industri

I regionen har det kommet nye bedriftsetableringer fra en kraftkrevende industri. Kartleggingen og fokuset på strøm og fiber har bedret forutsetningene for regionen i en stadig mer kraftkrevende og digital fremtid.

6.3 Regionale areal- og transportutfordringer

Sammenkoblingen av Sørlandsbanen og Vestfoldbanen er innarbeidet i Nasjonal transportplan og videre prosess er iverksatt.

E-18 Tvedestrand– Arendal er satt i drift. Pendlingen på tvers mellom kommunene har økt og vi har sett flere bedrifter som har etablert seg eller utvidet eksisterende virksomhet på grunn av større regional integrering.

6.4 Samhandling og tillit

Gjennom et systematisk arbeid med tillit og samhandling over tid har vi fått en region hvor vi helhjertet jobber for fellesskapets beste og har fokus på Østre Agder som en resultatenheter.

7. Organisering og involverte parter

Arbeidet er organisert i tråd med vedtektene i kommunesamarbeidet til Østre Agder og søknaden til utviklingsprogrammet for byregioner.

Prosjekteier

De 7 bystyrene/kommunestyrene er prosjekteier.

Styringsgruppe

Styringsgruppe for prosjektet utgjøres av ordførerne og rådmennene i de syv søkerkommunene i Østre Agder.

Referansegruppe

Næringsnettverket for Østre Agder vil være referansegruppe for prosjektet videre.

Prosjektleder

Bård Vestøl Birkedal er engasjert som prosjektleder frem til prosjektslutt.

Prosjektgrupper

Næringsnettverket har mandat til å opprette og avvikle prosjektgrupper etter behov, og den enkelte medarbeider har mandat til å legge inn egeninnsats for arbeid med prosjekter knyttet til byregionprogrammet.

8. Ressursbruk

8.1 Økonomi

Hvordan sikrer vi deltagelse fra ulike aktører gjennom

8.2 Personressurser

Gjennom utviklingsprogrammet for byregioner finansieres en 100% stilling som prosjektleder. Bård Vestøl Birkedal er ansatt i denne stillingen fra 1.januar 2016 frem til 31.juni 2018.

Deltagelse i utviklingsprogrammet for byregioner krever også en egeninnsats fra næringsmedarbeidere og kommunen. Deltagelse på nettverksmøter, nettverkssamlinger og egeninnsats på konkrete prosjekter er avgjørende for å få gjennomført de skisserte prosjekter.